

Key words: *enterprise, institutes, factors of development.*

УДК 331.101.1

І.В. Петенко, д.е.н., професор,

А.В. Петенко, Донецький державний університет управління.

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Розглянуто причини і наслідки незадовільного стану соціально-економічної політики. Запропоновано методичні підходи до реформування механізму регулювання наслідків промислової реструктуризації

Ключові слова: *соціальний механізм, регулювання, реструктуризація, промисловість*

Дослідження і розробка методологічних проблем формування і реалізації механізмів регулювання соціально-економічних наслідків реструктуризації вугільної промисловості є вельми актуальним у науковому і прикладному відношенні і мають важливе економічне і соціальне значення для забезпечення збалансованого ефективного розвитку галузі і вуглепромислових територій.

В теорії і практиці є значний заділ в області управління соціально-економічними процесами при промисловій реструктуризації в умовах переходу до ринкових відносин, який знайшов віддзеркалення в працях відомих вітчизняних вчених А.Г. Аганбегяна, А.І. Амоши, А.С. Астахової, Н.А. Архипова, Л.А. Белашова, В.Е. Зайдсварга, В.М. Зикова, В.Н. Гєсца, А.І. Кабанова, Д.С. Львова, О.Ф. Новікової, А.М. Пяткина, Л.Л. Старіченко, ін.

Відсутність оптимального рішення задачі багато в чому це пояснюється недостатньою увагою, як з наукової, так і з практичної точок зору, до формування і реалізації механізмів регулювання соціально-спрямованих процесів реструктуризації і її соціально-економічних наслідків. Це обумовлено поряд причин:

- недостатня увага до соціально-економічних наслідків реструктуризації обумовлена тим, що вони звичайно розглядаються як нецільові події, програмуються і фінансуються за залишковим принципом;
- управління соціально-економічними наслідками промислової реструктуризації на територіях, вимагає відмінних по суті і формі методологічних підходів, механізмів регулювання і інституційного середовища. Структурна, технологічна і економічна реструктуризація промислового виробництва на конкретній території ініціює по суті реструктуризацію соціально-економічної обстановки на даній території, включаючи зміни рівня зайнятості її населення і потрібної спеціалізації робочої сили, розмірів і джерел прибутку, відносин власності на засоби виробництва і т. д. Тому дані механізми повинні забезпечувати в процесі промислової реструктуризації безконфліктний перехід галузевої виробничо-економічної домінанти в територіальну соціально-економічну;
- розробка і реалізація механізмів регулювання соціально економічних наслідків промислової реструктуризації ускладнена також дією багатьох чинників, що визначають складність соціально-економічної обстановки на багатьох промислових територіях; нестійкістю в масштабах країни відносин власності у сфері виробництва; недостатньою розвинутою інституційного середовища для ефективного соціального захисту населення територій в умовах промислової реструктуризації; обмеженістю наявних механізмів залучення ресурсів в соціально-економічний розвиток промислових територій на основі диверсифікації їх економіки і ін.

Соціально-економічна ціна недостатньої розробленості проблеми формування і реалізації механізмів регулювання соціально-економічних наслідків промислової реструктуризації вельми велика, що наочно підтверджується досвідом великомасштабної реструктуризації вугільної галузі. За відсутність на початок реструктуризації методології і конкретних механізмів регулювання соціальних наслідків виник комплекс гострих соціальних проблем: в шахтарських містах і селищах лавиноподібно зросло безробіття у зв'язку з ліквідуванням особисто збиткових організацій вугільної промисловості при абсолютно недостатньому попиті на шахтарські спеціальності на місцевих ринках праці; зросла заборгованість по заробітній платні і соціальним трансфертам; зросла соціально-економічна невизначеність у житті великої частини населення вуглепромислових територій, для якої робота у вугільній промисловості була основним джерелом і соціальною підтримкою.

Допущення в практиці неврегульованих з необхідним попередженням негативних соціально-економічних наслідків промислової реструктуризації, як мінімум, не сприяє реалізації соціально орієнтованої політики держави, закріпленою Конституцією України.

Констатуючи актуальність невідкладної розробки методології формування механізмів регулювання соціально-економічних наслідків при промисловій реструктуризації, слід також відзначити, що до теперішнього часу склалися сприятливі передумови для вирішення цієї проблеми. З одного боку, вже є необхідний заділ в області теорії і практики управління соціально-економічними процесами в перехідний період до ринкових відносин, у тому числі при промисловій реструктуризації, з іншого – накопичений

позитивний і негативний досвід регулювання соціально-економічних наслідків великомасштабної реструктуризації вугільної галузі і окремих господарюючих суб'єктів в інших базових галузях промисловості.

Враховуючи вищевикладене, як методологічна основа формування механізмів регулювання соціально-економічних наслідків реструктуризації базових галузей промисловості розроблені наступні принципи положення, що базуються на Конституції України; Концепції розвитку вугільної промисловості [1]; аналітичному узагальненні наявних досліджень і науково-методичних розробок по проблемах реструктуризації економіки і її галузей [2-4]; міжнародних нормах з прав людини; вітчизняному і зарубіжному досвіді в області промислової реструктуризації [5].

До цих положень відносяться:

- реструктуризація вугільної галузі на всіх її етапах, націлена на підвищення рентабельності виробництва, повинна бути також соціально орієнтованою за умови своєчасного забезпечення гідної соціальної підтримки всіх верств населення вуглепромислової території, інтереси яких негативно зачіпаються в процесі промислової реструктуризації у формі її соціально-економічних наслідків;

- вирішальна роль в регулюванні соціально-економічних наслідків реструктуризації вугільної галузі на вуглепромислових територіях повинна належати органам влади, включаючи федеральні і регіональні державні органи, а також органи місцевого самоврядування; при цьому відповідальність органів влади повинна доповнюватися соціальною відповідальністю бізнесу в частині забезпечення зайнятості населення в регіонах реструктуризації, виплати гідної заробітної платні, активної участі у фінансуванні соціальної сфери і здійснення інших соціальних заходів;

- методологія формування механізмів регулювання наслідків реструктуризації вугільної галузі повинна відображати соціально-економічну політику держави, базуватися на існуючих і знов створюваних інституційних структурах, діючих на принципах соціального партнерства і методах обґрунтування ухвалення рішень при необхідному ресурсному, правовому, інноваційному і інформаційному забезпеченні;

- регулювання соціально-економічних наслідків реструктуризації вугільної галузі і, відповідно, формування механізмів цього регулювання повинне здійснюватися на принципах системно-цільового підходу до управління великими і складними соціально-економічними системами і процесами, найважливішим початковим елементом якого є системна діагностика причинно-наслідкових зв'язків в процесі прояву соціально економічних наслідків реструктуризації на вуглепромислових територіях;

- механізми регулювання соціально-економічних наслідків реструктуризації вугільної галузі повинні базуватися на сучасних методах обґрунтування приймаються рішення, включаючи оптимізаційне і імітаційне моделювання, а також на інтегрованій інформаційно-аналітичній системі моніторингу соціальних, економічних і екологічних явищ і процесів на вуглепромислових територіях;

- механізми регулювання соціально-економічних наслідків, повинні адаптуватися в кожному періоді реструктуризації до нових соціально-економічних цільових установок, можливостям ресурсного і правового забезпечення заходів щодо підтримки позитивних і локалізації негативних наслідків реструктуризації, до особливостей різних типів вуглепромислових територій, інституційних змін;

- враховуючи, що промислова реструктуризація зачіпає позитивно або негативно не тільки інтереси окремих верств населення вуглепромислових територій, але і подальшу долю самих територій, необхідне попереджуваче формування стратегічних механізмів регулювання довготривалих соціально-економічних наслідків в постреструктуризаційному періоді.

При промисловій реструктуризації разом з досягненням її цільових технологічних і економічних результатів повинні також розглядатися і її позитивні і негативні соціально-економічні наслідки. У разі позитивних соціально-економічних наслідків реструктуризації необхідна в тій або іншій формі їх підтримка і розвиток, а при негативних – потрібне вживання невідкладних заходів по їх запобіганню або локалізації в процесі появи. При цьому неприпустимими і соціально небезпечними є наслідки, обмежуючи права громадян на працю, на гідні рівень і умови життя в поточному періоді і на перспективу. Саме ці наслідки при програмуванні, проектуванні і здійсненні промислової реструктуризації вимагають особливої уваги і ефективного регулювання на галузевому і регіональному рівнях з метою запобігання зростання соціальної напруженості на промислових територіях.

Соціально-економічні наслідки, що є вторинним (непрямим) результатом промислової реструктуризації, при певних обставинах можуть робити за принципом зворотного зв'язку вирішальний вплив в ту або іншу сторону на кінцеві результати реструктуризації взагалі і це повинне наочно враховуватися при її програмуванні, проектуванні і здійсненні.

Індикатором інтегрального прояву різних негативних соціально-економічних наслідків, викликаних промисловою реструктуризацією на конкретних територіях, особливо монопромислових, є зростання соціальної напруженості.

Список використаних джерел:

1. Концепція розвитку вугільної промисловості. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 7 липня 2005 р. №236-р.
2. Амоша О.І. Проблеми реструктуризації промисловості в контексті сталого розвитку // Проблеми сталого розвитку України. – К.: "БМТ", 1998. – С. 344-353.
3. Гесць В.М. Реструктуризації економіки в контексті переходу України на принципи сталого розвитку // Проблеми сталого розвитку України. – К.: "БМТ", 1998. – С. 47-56.
4. Новикова О.Ф., Амоша А.И., Мартякова Е.В. Основные направления социальной политики и социальной защиты в промышленности, -Донецк: НЭП НАН Украины, 1994.-120 с.
5. Рынок труда и социальной политики в Центральной и Восточной Европе. /Под ред. Н.Барра.-М.: ИКЦ "ДИС", 1997.-187 с.

Annotation. Reasons and consequences of the unsatisfactory state socio-economic policy are considered. Methodical approaches are offered to reformation mechanism regulation consequences of the industrial restructuring

Key words: social mechanism., reformation , restructuring, industry

УДК 33.003.13: 378.11

А.М. Каньоса, к.і.н., доцент;

М.І. Каньоса, к.е.н., професор Кам'янець-Подільського національного університету.

РЕАЛІЗАЦІЯ МІСІЇ ВНЗ – ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Економічна безпека вищого навчального закладу можлива тільки за умови узгодження і реалізації інтересів ВНЗ та інтересів суб'єктів зовнішнього середовища, інтересів ВНЗ та інтересів внутрішніх суб'єктів закладу, оскільки абстрактних інтересів не буває, вони є категорією персоніфікованою.

Ключові слова. Економічна безпека вищого навчального закладу; інтереси суб'єктів зовнішнього середовища; інтереси ВНЗ; інтереси внутрішніх суб'єктів навчального закладу; місія, вищого навчального закладу.

Економічна безпека вищого навчального закладу є комплексним поняттям і пов'язана не стільки з внутрішнім станом самого закладу, скільки із впливом на нього зовнішнього середовища, з тими суб'єктами, з якими йому доводиться вступати у взаємодію. Тому вірогідніше стверджувати, що економічна безпека ВНЗ віддзеркалює узгодженість, збалансованість інтересів закладу та інтересів суб'єктів зовнішнього середовища. Розглядаючи саме під цим кутом зору економічну безпеку вишу, її можна оцінювати як практичне втілення положень теорії ресурсної взаємозалежності, згідно з якою він у своїй діяльності має брати до уваги (поруч із власними) інтереси інших суб'єктів, коло яких є надто широким. Узгоджуючи інтереси ВНЗ та суб'єктів зовнішнього середовища, котрі перебувають з ним у взаємозв'язку, можна розглядати економічну безпеку першого.

Вищий навчальний заклад здійснює свою місію у певному середовищі і поза ним його діяльність неможлива. Економічна безпека закладу цілком залежить від впливу цього середовища (позитивного чи негативного). Отже економічні інтереси ВНЗ мають бути в гармонії у часі та просторі з аналогічними інтересами пов'язаних з ним суб'єктів зовнішнього середовища, що функціонують поза межами вишу.

Серед позитивних впливів зовнішнього середовища слід розглядати управлінські нововведення, розвиток оргтехніки, науково-технічного прогресу та НТР, які здійснюють вплив на діяльність закладу, залежно від його спрямування. ВНЗ може впроваджувати всі можливі інновації, а може певні з них ігнорувати, інші – відкласти у часі через брак коштів тощо. Однак необхідність впровадження нововведень вимагається цілою низкою об'єктивних причин. Внаслідок інноваційних процесів будуть розроблені нові способи і засоби виробництва, які об'єктивно викличуть технологічні, конструктивні, організаційні та інші зміни в економіці країни, для функціонування якої ВНЗ готує фахівців. Більше того, вищий навчальний заклад має готувати тих, хто буде активно втручатися в інноваційні процеси, критично аналізувати існуючі засоби та способи виготовлення однорідної продукції на різних виробництвах. Слід також враховувати різноманітність форм організації виробництва і праці, шляхів підвищення ефективності виробництва, які мають призвести до зниження затрат виробництва, чим збільшувати прибуток підприємств-споживачів підготовлених у ВНЗ спеціалістів, і підвищити конкурентність тих і інших на ринку; розширити вже зайнятий ними сегмент ринку, чи вийти на новий ринок праці для випускників закладу, а підприємствам, де працюють випускники, – збути випущених дешевших і якісних товарів. У підсумку мають виграти усі: вищий навчальний заклад стає економічно сильніший, бо отримує